

Å jobbe er ikke roten til alt godt

Er inkludering i arbeidslivet det beste vi kan gjøre for psykisk helse?

TEKST

Ingvild Myklebust

ILLUSTRASJON

Hilde Thomsen

PUBLISERT 3. februar 2020

EMNER

Jobber

Vrangforestilling

Psykologforeningens kommende hovedsatsningsområde har tittelen «Arbeid og utdanning; påvirkningsfaktorer og inkluderingsarenaer». I dagens samfunn er normen at vi skal delta i arbeidslivet. Ettersom arbeidet fyller en stor del av vår våkne tid, er dette en viktig sosial arena for mange av oss, og det å falle utenfor arbeidslivet har ofte store sosiale konsekvenser, både sosialt og økonomisk. Det er derfor ikke vanskelig å se Psykologforeningens gode intensjoner med dette vedtaket.

Men hvilke jobber skal vi utdanne oss til? Det er jo en kjensgjerning at antallet hender som trengs i manuelt arbeid, drastisk har blitt redusert de siste tiårene, og at automatiseringen bare øker i omfang.

Meningsløse jobber

Nye stemmer peker på at arbeidslivet slik det fungerer i dag, blir mer og mer meningsløst og tomt. I sin doktorgrad intervjuet sosiologen Roland Paulsen mennesker som brukte mer enn halvparten av jobbtida på aktiviteter som ikke er relatert til jobben. Det handlet om at respondentene ikke opplevde arbeidet som meningsfylt, men også at det rett og slett ikke var nok arbeidsoppgaver å ta seg av (Paulsen, 2014).

I 2013 skrev David Graeber essayet «Bullshit Jobs». Graeber observerer at det er en hovedtendens til en omvendt proporsjonalitet mellom hvorvidt arbeidet er viktig og meningsfullt fordi det tjener andre, og hvor godt betalt det er. For eksempel tjener aksjemeglere bedre enn førskolelærere og sykepleiere. Essayet gikk viralt, noe som tyder på at det traff en nerve. Den voldsomme interessen for essayet gjorde at Graeber ville studere fenomenet nærmere, og i 2018 kom han ut med boka Bullshit Jobs. A Theory. Her har han intervjuet mennesker som forteller om jobber uten egentlig innhold, derav navnet på boka. Han mener irrasjonaliteten i arbeidsmarkedet er så stor at han sammenligner det med en føydal struktur, og viser til utallige eksempler på at bedrifter ansetter mennesker for å framstå som store og viktige heller enn for å få ting gjort. De meningsløse jobbene dette skaper, fører til psykisk uhelse, angst og depresjon. Dette på tross av at jobben kan være godt betalt og ha høy status.

Den enorme økningen i dokumentasjon og prosedyrer som vi ser både i offentlig og privat sektor, og som vi psykologer i psykisk helsevern er godt kjent med, er et annet angrep på mening og innhold i arbeidet. De danske debattantene Nørbech og Jenssen har i sin bok Pseudoarbejde. Hvordan vi fik det travlt med at lave ingenting sett på utviklingen av denne kulturen. All registreringen er aktivitet som kan være krevende, og som tar mye tid, men som i realiteten ikke fører til særlig mye – det er altså en form for pseudoarbeid.

«Tjener arbeidssamfunnet menneskene og gir gode liv? Det bør psykologer spørre seg»

Kjøp og salg

Mye av arbeidet som er legitimert gjennom utbetaling av lønn er direkte skadelig for både jordkloden og oss som bor her. Kjøp og salg er blitt et mål i seg selv, ettersom salg er det som sikrer inntekten folk skal leve av. For å overleve må vi fortsette å selge. Uendelige mengder med reklame oppfordrer oss naturligvis til å bruke tiden vår på å kjøpe. Ting lages for å byttes ut etter en viss tid, enten på grunn av for dårlig kvalitet eller fordi farger og fasonger skifter. Konsekvensene for kloden og for menneskers opplevelse av et meningsfylt liv er katastrofale.

Ønsket om å overleve gjør at en del virksomheter lar etikken vike.

Legemiddelindustrien underslår negative resultater av studier for å selge medikamenter. Sukker-, tobakks- og alkoholindustrien pusher produkter de vet er skadelige. Banker selger svært dyre lån til mennesker som allerede har en skakkjørt

økonomi. Konsulentselskaper selger omorganiseringer og omstruktureringer som knapt får virke før en ny runde er i gang.

Systemet der vi alle er tvunget til å selge noe for å overleve, korrupperer også aktiviteter som i utgangspunktet er nødvendige og meningsfulle. Nyhetsindustrien tilbyr oss non-stop nyheter, men for å «selge» nyhetene forskyves fokus fra å opplyse til å skremme, sjokkere eller pirre.

En kollektiv vrangforestilling

Kanskje er det vanskelig for oss psykologer å ta inn over oss disse sidene av arbeidsmarkedet. Vi er privilegerte og har for det meste jobber som handler om å hjelpe folk, altså en jobb som legger til rett for opplevelse av mening. Likevel er også vi fanget i denne fella. Hva skal vi gjøre om pasientene våre faktisk blir friske og får det bra?

En løsning er jo å snevre inn hva som anses som normalt, og så tilby en kur for alt som faller utenfor. Dette er allerede satt ut i praksis med utvidelsen av diagnosene i DSM-V. Innenfor barnehage og oppvekst har Solveig Østrem og Mari Pettersvold gitt denne formen for interessedrevet «faglighet» det betegnende navnet «Bekymringsindustrien». Det er vel ikke uten grunn at regjeringen nå har omdøpt helse- og omsorgssektoren til «helsenæringen».

Alt det ovennevnte «arbeidet» holder hjulene i gang, men har som slagside at det er giftig for både jordkloden og det menneskelige samværet. Skal vi jobbe for å få flere inkludert i disse geskjeftene? De vil med all sannsynlighet bidra til en ytterligere forverring av klimaet, som vi med opprettelsen av et klimautvalg også angir å være opptatt av.

Forestillingen om arbeidslivets velgjørenhet framstår i lys av de ovennevnte argumentene som en slags kollektiv vrangforestilling. Både Roland Paulsen og David Graeber peker på at troen på at arbeid er bra, uavhengig av hva slags arbeid det er, er så unison at den har en nærmest religiøs dimensjon; det er noe alle tror på.

Som psykologer henter vi vår legitimitet både fra vår lange akademiske utdanning (som presumptivt skal sette oss i stand til å tenke kritisk) og fra våre etiske standarder, som angir at vi skal jobbe til beste for menneskene. Jeg mener det ville være en bedre bruk av vår rolle i samfunnet å sette spørsmålsteget ved om dette arbeidssamfunnet vi nå lever i, virkelig tjener menneskene og gir gode liv.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 57, nummer 2, 2020, side 128-130

TEKST

Ingvild Myklebust, psykolog, Nidaros DPS

ILLUSTRASJON

Hilde Thomsen, Illustratør

+ Vis referanser

Graeber, D. (2013): On the phenomenon of bullshit jobs. A work rant. I Strike!
<https://www.strike.coop/bullshit-jobs/?fbclid=IwAR1puqqsxWfWOUB1WBS6QbQC...>

Graeber, D. (2018) Bullshit Jobs. A Theory. New York: Simon&Schuster.

Nørmark, D. & Jensen, A.F. (2018): Pseudoarbejde. Hvordan vi fik travlt med at lave ingenting.
København: Gyldendal

Paulsen, R. (2014): Empty labor. Idleness and workplace resistance. Cambridge University
Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107588905>

Pettersvold, M. & Østrem, S. (2014): En voksende bekymringsindustri.
<http://www.mestremestrerikke.no/2014/03/kartlegging-i-barnehagen-en-del-av-en.html>

Stortingsmelding nr. 18 (2018-2019): Helsenæringen – Sammen om verdiskaping og bedre
tjenester. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20182019/id2639253/?ch=1>